

## ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ПОТРЕБУЮТЬ НЕГАЙНОГО РОЗГЛЯДУ І ПОЗИТИВНОГО ВИРІШЕННЯ

**М.І. Карпенко**

*кандидат юридичних наук,*

*доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу*

*ВНЗ «Національна академія управління»,*

*полковник юстиції у відставці*

**Постановка проблеми.** Питання подальшого законодавчого вдосконалення норм, що передбачають кримінальну відповідальність за військові злочини спонукають до їх наукового аналізу і позитивного вирішення.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Питанням, що стосуються військових злочинів за період незалежності України приділяли увагу такі вчені, як: Г.В. Андрусев, В.М. Білоконев, П.П. Богуцький, В.П. Бодаєвський, В.В. Бондарев, В.О. Бугаєв, В.К. Гришук, В.С. Давиденко, С.Ф. Денисов, С.І. Дячук, В.І. Касинюк, В.А. Клименко, Є.С. Ковалевська, Ю.Б. Курилюк, В.К. Матвійчук, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, М.І. Панов, Є.Б. Пузиревський, О.М. Сарнавський, М.М. Сенько, О.С. Ткачук, М.С. Туркот, М.І. Хавронюк, С.О. Харитонов, Г.І. Чангулі, В.А. Шершенькова та інші. Разом з тим комплексних досліджень злочинів проти встановленого порядку несення військової служби не було.

**Мета статті** – проаналізувати окремі питання військових злочинів, що стосуються їх законодавчого удосконалення.

**Основні результати дослідження.** Тринадцять років чинності Кримінального кодексу України (далі – КК) у редакції від 5 квітня 2001 р. засвідчили про його постійне удосконалення, свідченням чого є прийняття станом на 01.01.2015 р. 134 законів, якими внесені відповідні зміни і доповнення до КК. Із зазначеної кількості 9 законів стосувалися удосконалення злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), передбачених статтями 402–435 КК. До 27.11.2014 р. у Верховній Раді України знаходився на розгляді законопроект, який стосувався військових злочинів, передбачених розділом XIX Особливої частини КК. Це, зокрема, проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» [1] за № 4712, який був зареєстрований 16.04.2014 р., але відкликаний 27.11.2014 р.

Без сумніву, військові злочини потребують не лише законодавчого вдосконалення, але і наукового супроводу, який би допомагав законодавцям приймати якісні правові норми, що спрямовані не лише передбачати кримінальну відповідальність за їх вчинення, але й запобігання.

Зокрема, законопроектом № 4712 пропонувалося «виключити як зайві і такі, що порушують принцип рівності всіх перед законом та створюють непотрібні складнощі для кримінально-правової кваліфікації окремі статті про

військові злочини, які, крім суб'єкта, мають усі інші ознаки загально кримінальних злочинів».

Зокрема, пропонувалося вилучити із КК злочин, передбачений ч.4 ст.404 (опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків, вчинені при кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих обставинах, якщо вони були пов'язані з умисним вбивством начальника або іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби), як такі, що містять дискримінаційні положення, оскільки посягання на життя людини, незалежно від посади, яку вона займає, не може каратися різною мірою покарання. При цьому пропонувалося правозастосовним органам використовувати в усіх цих випадках положення п.8 ч.2 ст.115 КК щодо відповідальності за умисне вбивство «особи чи її близької особи у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку».

По-друге, пропонувалося «виключити із КК злочин, передбачений статтею 405 (погроза або насильство щодо начальника), оскільки за подібні дії за ч.1 ст.129 (погроза вбивством) передбачена більша відповідальність, а щодо вчинення погрози або насильства щодо начальника при обтяжуючих чи особливо обтяжуючих обставин, передбачених відповідно частинами 2 і 3 ст. 405, іншими статтями КК (ст. 121 чи обставини – пункти 2, 11 ч. 1 ст. 67, які обтяжують покарання).

По-третє, передбачалося вилучити із розділу XIX Особливої частини КК статті 410, 415–417, 422, 425, 426, 429, 433–435 – як такі, що дублюють інші статті КК і при цьому містять окремі суперечливі та дискримінаційні положення. Як зазначалося в пояснювальній записці до внесеного проекту Закону України за № 4712, «при цьому враховується також значне (більш як на 20% за останні сім років) скорочення Збройних Сил України, інших військових формувань та значне (майже удвічі за сім років) зниження злочинності військовослужбовців, ліквідація військових судів та військових прокуратур» [1]. Але окремі із зазначених аргументів вже не відповідають дійсності, оскільки Законом України від 14.08.2014 р. № 1642-VII відновлені органи військової прокуратури в складі прокуратури України, а 21.01.2015 р. на засіданні Кабінету Міністрів України прийнято рішення про збільшення чисельності особового складу Збройних Сил України до 250 тисяч осіб.

Разом з тим, на думку автора цієї статті, зазначені аргументи щодо поліпшення стану правопорядку у військових формуваннях дещо перебільшені. Підтвердженням цієї тези може бути, зокрема, і проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини» [2], який 14.01.2015 р. був розглянутий на сесії Верховної Ради України в першому читанні і готується на друге читання.

Таким чином пропонувалося, згідно законопроекту № 4712 в розділі XIX Особливої частини КК, залишити військові злочини, передбачені ст. ст. 402–404 (злочини проти порядку підлеглості), 406 (злочини проти порядку дотримання військової честі), 407–409 (злочини проти порядку проходження військової служби), 411–413 (злочини проти порядку користування

військовим майном або збереження військового майна), 414 (злочини, що порушують правила поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення), 418–421 (злочини проти порядку несення спеціальних служб); 427–428, 430–431 (злочини проти порядку виконання військового обов'язку в умовах воєнного стану, бойовій обстановці), 432 (злочини, відповідальність за які передбачена міжнародними договорами), тобто 20 статей і ст.401 КК (поняття військового злочину).

В разі позитивного розгляду зазначеного законопроекту і його прийняття Верховною Радою України серед військових злочинів були б відсутні групи (види) злочинів проти порядку експлуатації військової техніки, проти порядку зберігання державної таємниці у військовій сфері, військові службові злочини.

Аналіз змісту законопроекту № 4712 від 16.04.2014 р. засвідчує, що його автори брали до уваги, насамперед досвід законодавця Російської Федерації при прийнятті Кримінального кодексу Російської Федерації від 24 травня 1996 р., який вступив у силу з 1 січня 1997 р. [3].

Зокрема, глава 33 КК Російської Федерації (злочини проти військової служби), «виходячи із змісту порядку проходження військової служби, можна розділити на наступні групи: 1) злочини проти порядку військових статутних взаємовідносин (ст. ст. 332–336 КК РФ); 2) злочини проти порядку перебування на військовій службі (ст.ст. 337–339 КК РФ); 3) злочини проти порядку несення спеціальних видів військової служби (ст.ст. 340–344 КК РФ); 4) злочини проти порядку несення військової служби в особливих умовах (ст. 345 КК РФ); 5) злочини проти порядку збереження військового майна (ст.ст. 346–348 КК РФ); 6) злочини проти порядку експлуатації військово – технічних засобів (ст.ст. 349–352 КК РФ)» [4, с. 43].

При цьому Зателепін О.М. зазначає не зовсім вдалим рішення законодавця щодо змісту злочинів глави 33 КК РФ, оскільки «...воно не дозволяє чітко розмежувати злочини проти військової служби, передбачені в цій главі, від інших злочинів проти військової служби, не зрозумілий і критерій відбору військових суспільно небезпечних діянь в цю главу» [4, с. 43].

Щодо декриміналізації злочинів, передбачених статтями 423 і 424 КК, на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 р. № 746-VII є ряд зауважень.

Зокрема, вилучивши з КК злочин, передбачений ст.424 КК (перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень), законодавець не передбачив у новій редакції ст. 365 КК кримінальну відповідальність за вказані дії військової службової особи, оскільки ст.365 КК передбачає тепер кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу.

Нині ч.1 ст.365 КК передбачає кримінальну відповідальність за «перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав

чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб», а ч. 2 цієї статті передбачає відповідальність за «дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони супроводжувалися насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування» [5]. Частина 3 ст.365 КК передбачає відповідальність у разі вчинення цього злочину за особливо кваліфікуючих обставин, коли «дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки» [5]. Тому доводиться констатувати, що кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень передбачена лише для працівників правоохоронного органу і виключає таку відповідальність для військових службових осіб не лише в якості військового, але і загально кримінального злочину. Разом з тим Пленум Верховного Суду України в постанові від 26.12.2003 р. за № 15 роз'яснив, що «під перевищенням влади або службових повноважень треба розуміти: а) вчинення дій, які є компетенцією вищестоящої службової особи цього відомства чи службової особи іншого відомства; б) вчинення дій, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках, або з особливого дозволу, або з додержанням особливого порядку, - за відсутності цих умов; в) вчинення одноособово дій, які могли бути вчинені лише колегіально; г) вчинення дій, які ніхто не має права виконувати або дозволяти» [6, с. 226–227].

Згідно пункту 1 примітки до ст.425 КК передбачено, що «під військовими службовими особами розуміються військові начальники, а також інші військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно – розпорядчих або адміністративно – господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування» [5].

До речі, окремі науковці Російської Федерації висловлюють пропозиції «змінити статті про посадові злочини, розділивши склади цих злочинів на загальні і військові, які повинні враховувати специфіку військової служби» [7, с. 375].

На думку С.М. Мохончука, необхідно злочини, передбачені статтями 432–435 КК, виключити з розділу XIX КК, «оскільки вони повністю охоплені ст. 438 КК України». «Таке розміщення статей у вказаному розділі (розділ XIX Особливої частини – прим. авт.) не лише порушує принцип об'єднання в одному розділі норм, які встановлюють протиправність і караність діяння, за спільним родовим об'єктом, але й не враховує ступеня їх суспільної небезпечності, особливостей їх суб'єкта, суворості відповідальності за їх вчинення» [8, с. 21, 31].

Підсумовуючи, варто зазначити, що система військових злочинів за кримінальним законодавством України на даний час є громіздкою і суперечливою. Фактично вона побудована на радянській системі військових злочинів. У ній відсутні міжнародно–правові стандарти, що стосуються цієї системи суспільних відносин. Багато складів злочинів у ній є громіздкими, що не сприяє одно-

значному розумінню цих складів злочинів та застосуванню на практиці. Є необхідність у побудові теоретичної моделі майбутньої системи військових злочинів, яка б відповідала сучасному праву розумінню і практиці сьогодення.

Зокрема, О.К. Зателепін пропонує наступну систему злочинів проти воєнної безпеки, яка включає в себе: «а) посягання на порядок проходження військової служби, передбачені в розділі 33 КК РФ (злочини проти військової служби); б) посягання на порядок проходження військової служби, передбачені в інших розділах Особливої частини КК РФ; в) посягання на порядок перебування в запасі; г) посягання на порядок державного (військового) управління воєнною організацією; д) посягання на порядок військово – економічної діяльності» [9, с. 30].

Стосовно посилення кримінальної відповідальності за окремі військові злочини в особливий період, як це витікає із законопроекту за № 1552 від 22.12.2014 р., то перш за все доцільно зрозуміти його зміст.

Згідно абзацу 11 ст.1 Закону України «Про оборону України» «особливий період – це функціонування органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, органів місцевого самоврядування, органів управління у справах цивільної оборони і сил цивільної оборони, а також галузей національної економіки, підприємств, установ та організацій, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні, або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій» [10].

Наступний абзац цієї правової норми розкриває зміст воєнного стану, під яким розуміється «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [10].

Поняття мобілізації вказано в ч.2 ст.1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», де зазначено, що «мобілізація в Україні – це комплекс заходів, які здійснюються у державі з метою планомірного переведення органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів і сил Цивільної оборони України, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань – на організацію і штати воєнного часу» [11].

Загальна мобілізація проводиться одночасно на всій території України та стосується всіх органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових форму-

вань, органів і сил Цивільної оборони України, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій.

Часткова мобілізація проводиться в окремих місцевостях держави, а також стосується деякої частини Збройних Сил України, інших військових формувань і окремих галузей національної економіки.

Як передбачено ч.4 ст.1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» з моменту оголошення мобілізації (крім цільової, яка проводиться в мирний час для ліквідації наслідків стихійного лиха, аварій та катастроф) чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях настає особливий період функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів і сил Цивільної оборони України, галузей національної економіки, підприємств, установ і організацій.

Згідно ст.1 Закону України «Про Збройні Сили України» на Збройні Сили покладається оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Зокрема, Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України.

З'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України відповідно до закону, в межах, визначених указами Президента України, що затверджуються Верховною Радою України, можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, посилення охорони державного кордону України і виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу України.

Виходячи із призначення Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовослужбовці, а також інші особи, визначені законом, у разі вчиненні військових злочинів підлягають притягненню до кримінальної відповідальності. Тому особовий склад військових формувань повинен дотримуватись військової дисципліни, яка згідно ст. 1 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24.03.1999 р. № 551-XIV, передбачає бездоганне і неухильне додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншим законодавством України.

Враховуючи складність ситуації для незалежності і територіальної цілісності України, підвищення рівня військової дисципліни, питання щодо посилення кримінальної відповідальності військовослужбовців за окремі військові злочини правомірне.

З метою посилення кримінальної відповідальності військовослужбовців за вчинення окремих військових злочинів у проекті зазначеного Закону пропонується внести зміни до статей 402–405, 407–411, 413, 418–421, 425, 426, 428, 435 КК, встановивши відповідальність за злочини, передбачені вказаними статтями КК, якщо їх вчинено в умовах особливого періоду.

Крім того, у проекті пропонується запровадити такий кваліфікований склад злочину, передбаченого ст.419 КК, як порушення правил несення при-

кордонної служби, вчинене в умовах особливого періоду, в тому числі воєнного стану, або в бойовій обстановці (ч.2 ст.419 КК у редакції проекту) [2].

Разом з тим, як зазначається у висновку Головного науково – експертного управління Апарату Верховної Ради України «особливий період є часовим проміжком (періодом), який охоплює в себе період мобілізації, період фактичного перебування держави у стані війни (воєнного часу), а також період відбудови після закінчення безпосередніх воєнних дій. При цьому щонайменше два з цих періодів (час мобілізації та час відбудови) є такими, що мають характер відносно меншої небезпеки, ніж період ведення воєнних дій. Тому, на нашу думку, пропозиція щодо встановлення однакового рівня кримінальної відповідальності за злочини, вчинені в умовах воєнного стану або бойової обстановки, та за злочини, що вчинені в умовах особливого періоду, дещо не відповідає принципу співрозмірності вчиненого злочину та покарання (ч.1 ст.65 КК)» [2]. Народні депутати Верховної Ради України погодившись з цими та іншими аргументами, розглянувши в першому читанні 14.01.2015 р. проект Закону, реєстраційний номер 1552, направили його на доопрацювання. Є сподівання, що найближчим часом він буде повторно розглянутий і прийнятий.

На нашу думку, питання щодо диференціації покарання за вчинення окремих військових злочинів «в умовах особливого періоду, в тому числі воєнного стану, чи в бойовій обстановці» [2] можна вирішувати і судом при винесенні обвинувального вироку з урахуванням вимог, передбачених ст. 66 КК України (обставини, які пом'якшують покарання) і ст.67 КК (обставини, які обтяжують покарання).

На даному етапі розвитку нашої держави актуальним є і питання кримінальної відповідальності за ухилення від призову за мобілізацією згідно ст.336 КК. Суспільна небезпека цього злочину полягає в тому, що своєчасне і швидке здійснення мобілізаційних заходів сприяє ефективному захисту нашої держави. Тому ухилення від призову до лав Збройних Сил України та інших військових формувань військовозобов'язаних за мобілізацією створює серйозну загрозу для безпеки України в сфері оборони.

В разі отримання мобілізаційних посвідчень, повісток чи розпоряджень військових комісарів громадяни, які їх отримали, зобов'язані у визначений термін з'явитись на збірні пункти.

При цьому варто зазначити, що ст.335 КК передбачає кримінальну відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, а ст. 337 КК – відповідно за ухилення від військового обліку або спеціальних зборів.

Здійснивши аналіз змісту безпосередніх та родових об'єктів військових злочинів, злочинів у сфері забезпечення призову та мобілізації, доцільно зазначити, що ці злочини в цілому спрямовані (посягають) на суспільні відносини у військовій сфері, зокрема на ті, що стосуються забезпечення воєнної безпеки нашої держави.

Проведений аналіз дає підстави вважати, що, зокрема воєнна безпека України є тим поняттям (об'єктом), яке найбільш повно і всебічно відображає сучасну структуру і призначення воєнної організації, ядром якої є, без сумніву,

Збройні Сили України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України.

**Висновки.** Проведений аналіз законопроектної діяльності в сфері кримінального законодавства щодо військових злочинів, їх системи згідно КК України дає підстави стверджувати про необхідність подальшого удосконалення змісту розділу XIX Особливої частини КК (злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)).

При цьому зміні до розділу XIX Особливої частини доцільно вносити, переглянувши і розширивши зміст родового об'єкта військових злочинів, враховуючи, що фактично ці злочини посягають на суспільні відносини у військовій сфері.

В цілому військові злочини є складовою частиною більш небезпечного посягання на суспільні відносини, які забезпечують стабільність воєнної безпеки України.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpzoc4\\_1?pf3511=50664](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpzoc4_1?pf3511=50664).
2. [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpzoc4\\_1?pf3511=53043](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webpzoc4_1?pf3511=53043).
3. Уголовный кодекс Российской Федерации: Постатейный комментарий. – М. : Зерцало, ТЕИС, 1997. – 792 с.
4. *Зателепин О.М.* Уголовно-правовое обеспечение военной безопасности Российской Федерации (вопросы теории, законодательства и практики): [монография]. Серия «Право в Вооруженных Силах - консультант». – М. : «За права военнослужащих», 2013. – Вып. 135. – 192 с.
5. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 4 лют. 2014 року: (офіц. текст). – К. : Паливода А.В., 2014. – 212 с. – (Кодекси України).
6. Постанови пленумів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України в кримінальних справах та адміністративних провадженнях: (офіц. текст). / [упоряд. С.А. Кузьмін, М.С. Кучеренко]. – К. : Паливода А.В., 2013. – 612 с.
7. *Ермолович Я.Н.* Теоретико – правовые основы военно – уголовной политики в Российской Федерации: [монография]. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 576 с.
8. *Мохончук С.М.* Кримінально – правова охорона миру та безпеки людства : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08, 12.00.11 – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого / С.М. Мохончук. – Х., 2014. – 39 с.
9. *Зателепин О.К.* Уголовно-правовая охрана военной безопасности Российской Федерации: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 / О.К. Зателепин. – Московский государственный лингвистический университет, 2013. – 64 с.
10. Про оборону України: Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2020-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 49, ст. 420.
11. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 13 травня 1999 р. № 644-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 27, ст. 221.

**Карпенко М.І. Проблемні питання військових злочинів потребують негайного розгляду і позитивного вирішення**

*У статті проаналізоване законодавство України щодо кримінальної відповідальності за вчинення військових злочинів і окремі питання, що потребують негайного розгляду і позитивного вирішення.*

**Ключові слова:** військові злочини, законодавче удосконалення, кримінальна відповідальність, родовий об'єкт військових злочинів, система військових злочинів, особливий період.

**Карпенко Н.И. Проблемные вопросы воинских преступлений требуют срочного рассмотрения и положительного решения**

*В статье проанализировано законодательство Украины относительно уголовной ответственности за совершение воинских преступлений и отдельные вопросы, которые требуют срочного рассмотрения и положительного решения.*

**Ключевые слова:** воинские преступления, законодательное усовершенствование, уголовная ответственность, родовый объект воинских преступлений, система воинских преступлений, особенный период.

**Karpenko M.I. The problem questions of soldiery crimes need immediate consideration and positive decision**

*In the article the analysed legislation of Ukraine is in relation to criminal responsibility for the fea sance of soldiery crimes and separate questions that need immediate consideration and positive decision.*

**Keywords:** soldiery crimes, legislative improvement, criminal responsibility, family object of soldiery crimes, system of soldiery crimes, special period.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2014.